

МІСЦЕ ПЕРЕКЛАДУ В СИСТЕМІ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стрілець В.В.

Київський національний лінгвістичний університет

Розробка ефективної методики формування фахової компетентності майбутніх перекладачів потребує дослідження психолінгвістичних особливостей перекладу, що передбачає, в першу чергу, визначення його місця в системі видів мовленнєвої діяльності.

Науковці по-різному визначають статус перекладу. Враховуючи таку особливість перекладу, як необхідність активізації механізму переключення з одного мовного коду на інший, деякі з них вважають його особливим розумовим процесом, який лише ґрунтується на мовленнєвій діяльності, але не утворює її особливого виду. Л. М. Черноватий (2013), розвиваючи цей підхід, стверджує, що переклад доцільно розглядати не як вид мовленнєвої діяльності, а як вид медіації (мовного посередництва), обґрунтовуючи це тим, що процес перекладу суттєво відрізняється від процесу будь-якого з чотирьох видів мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння й письма), перш за все, своїм двостороннім характером, а саме одночасним застосуванням двох видів мовленнєвої діяльності, один із яких є рецептивним, а інший – продуктивним (с. 43) (читання й письма під час письмового перекладу та аудіювання й говоріння під час усного). Проте аналіз різноманітних умов протікання згаданих вище видів мовленнєвої діяльності підтверджує наявність ситуацій, які часом передбачають опертя на інші види. Діалогічне мовлення, що належить до говоріння, взагалі не може функціонувати без аудіювання мовлення співрозмовника. Застосуванню писемного мовлення часто передує читання тексту-стимулу, наприклад, листа, на який пишеться відповідь; наукової статті, на яку пишеться анотація тощо.

І. О. Зимня (2001) цілком слушно наголошує, що переклад – це складна мовленнєва діяльність, у якій, як і в інших її видах, основним є спосіб формування й формулювання думки засобами мовлення. За допомогою цієї діяльності здійснюється акт спілкування. До того ж, цей вид характеризується тим же психологічним змістом, що й інші види мовленнєвої діяльності (с.133). Якщо предметом власне мовленнєвої діяльності є думка, то предметом перекладу є авторська думка тексту оригіналу. Продукт перекладу – текст перекладу, безпосередньо пов'язаний із результатом, який можна охарактеризувати як досягнення еквівалентності (змістової, функціональної й комунікативної) тексту оригіналу й тексту перекладу. Засобами перекладу є одиниці двох мов. Способами реалізації перекладацької діяльності виступають перекладацькі операції, дії й трансформації (Яковлев, 2011, с.7).

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (2003) серед комунікативних мовленнєвих видів діяльності поряд із говорінням, письмом, аудіюванням і читанням виділяється посередництво (медіація), що виникає у випадках, коли користувач “діє як канал спілкування (часто, але необов'язково різними мовами) між двома або кількома особами, які з тієї чи іншої причини

не можуть спілкуватись безпосередньо (с. 57)”. “В посередницьких видах діяльності користувач мовою покликаний не виражати свої власні думки, а просто діяти як посередник між співрозмовниками, неспроможними зрозуміти один одного прямо (с. 87)”. До посередницьких видів діяльності віднесено усний та письмовий переклад, а також реферування та переказ текстів тією ж мовою, коли мова оригінального тексту незрозуміла для реципієнта.

Різняться підходи вчених і до визначення ступеня репродуктивності / продуктивності перекладу. І. О. Зимня (2001) підкреслює рецептивно-репродуктивний характер процесу перекладу, водночас виділяючи елемент творчості, який яскравіше проявляється в письмовому перекладі, порівняно з його усними типами (послідовним і синхронним). Я. Г. Фабрична (2015), аналізуючи письмовий переклад, характеризує 4 фази його реалізації за різним ступенем репродуктивності / продуктивності. Так, фаза аналізу тексту оригіналу є рецептивною, фаза планування тексту перекладу – продуктивною, фаза створення тексту перекладу – репродуктивною, фаза оцінювання та редагування – рецептивно-продуктивною (с. 31 – 33). Прибічники когнітивного підходу до дослідження сутності перекладу (Л. В. Кушніна (2016), Т. Г. Пшенкіна (2005), І. М. Ремхе (2007) та ін.) розглядають переклад як складний когнітивний, мисленнєвий, творчий (відповідно, продуктивний) процес.

Отже, переклад є двомовним рецептивно-репродуктивним / продуктивним посередницьким видом мовленнєвої діяльності, який ґрунтується на інших видах мовленнєвої діяльності: читанні й письмі (письмовий переклад) та аудіюванні й говорінні (усний переклад) – і характеризується високою мисленнєвою активністю й різним ступенем репродуктивності / продуктивності залежно від типу перекладу і його фази.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. (2013). Київ: Ленвіт.
2. Зимня, И. А. (2001). *Лингвопсихология речевой деятельности*. Москва: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО “МОДЭК”.
3. Фабрична, Я. Г. (2015). *Методика навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу з використанням мовного портфеля (англійська й українська мови): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02*. Київ.
4. Черноватий, Л. М. (2013). *Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”*. Вінниця: Нова книга.
5. Яковлев, А. А. (2011). *Контекст как опора в речевой деятельности переводчика и в построении модели перевода: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание*. Челябинск.